

Atf: Yılmaz, B. (2021). Kentsel Dönüşüm Proje Alanlarında Kentsel Dönüşüm Algısı: Ballıkuyu Örneği, *Sosyoloji Dergisi*, 44, 403-416

Tez Tanıtımı / Dissertation Review

**KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJE ALANLARINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM
ALGISI: BALLIKUYU ÖRNEĞİ***

Buket YILMAZ**

Öz

Bu çalışmada, Ballıkuyu kentsel dönüşüm proje alanında yaşayanların kentsel dönüşüm algılarının sosyo-demografik değişkenler, olumsuz yaşam olayları, beklentiler, kişilerarası ilişkiler tarafından nasıl oluşturulduğu incelenmektedir. Gecekondularda yaşayan bireylerin tutumlarının, davranışlarının, algılarının nasıl belirlendiği ve şekillendiği araştırılarak Ballıkuyu kentsel dönüşüm alanında yaşayanların algıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin kentleşme ve kentileşme sürecinde günümüzde sıklıkla tartışılan ve birçok uygulama örneği bulunan kentsel dönüşüm projelerinden biri olan Ballıkuyu sahip olduğu heterojen yapısıyla araştırma alanı olarak seçilmiştir. Araştırmanın sonucunda, gecekondularda yaşayanların algılarını belirleyen üst yapısal etmenlerin önemli etkisi olmakla beraber kentsel dönüşüm sürecinde bireylerin algılarını nihai olarak belirleyen etmenin içinde bulunduğu ekonomik sınıf olduğu; yani altyapısal etmenler olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Algı, Kent, Kentleşme, Kentlilik, Kentsel dönüşüm, Kentsel dönüşüm Algısı

*Bu metin E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi Ebru Çetin danışmanlığında hazırlanan doktora tezinin tanıtımıdır.

**Dr., buketyilmaz394@gmail.com; ORCID: 0000-0003-1106-9209

Yazı Gönderim Tarihi:07/09/2022 Yazı Kabul Tarihi:18/10/2022

Urban Transformation Perception in Urban Transformation Area: The Case of Ballıkuyu

Abstract

In this study, it is investigated how the urban transformation perceptions of the people living in the Ballıkuyu urban transformation project area are formed by socio-demographic variables, negative life events, expectations, and interpersonal relations. By investigating how the attitudes, behaviors and perceptions of the individuals living in the slums are determined and shaped, the perceptions of the people living in the Ballıkuyu urban transformation area are tried to be understood. Ballıkuyu, which is one of the urban transformation projects that is frequently discussed and has many application examples in the urbanization and urbanization process of Turkey, has been chosen as a research area with its heterogeneous structure. As a result of the research, although the superstructural factors that determine the perceptions of the people living in the slums have an important effect, it is economical class that ultimately determines the perceptions of the individuals in the urban transformation process; In other words, it has been that there are infrastructural factors.

Keywords: Perception, City, Urbanization, Urbanism, Urban transformation, Urban transformation perception

Türkiye’de kentsel dönüşüm kavramı 1990’lardan itibaren yoğun bir şekilde tartışılmaya ve kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaya başlarken İzmir’de ise 2000’lerden sonra uygulamalar başlamıştır. Bu çalışmada Ballıkuyu bölgesi araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Ballıkuyu gecekondu bölgesi olmasına rağmen çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Bu çok kültürlü yapıdaki hâkim grupların birbirleriyle çatışma halinde olması, yine çok kültürlü yapısından kaynaklı bölgede yaşayanların farklı algılara sahip olabileceğini ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmanın problemi, kentsel dönüşüm proje bölgelerinde yaşayanların kentsel dönüşüm algılarının sosyo-demografik değişkenler, olumsuz yaşam şartları, beklentiler, kişilerarası ilişkiler vs. tarafından nasıl oluşturulduğudur. Çalışmada yaş, eğitim durumu, iş ve gelir durumu, toplumsal cinsiyet, hemşehrilik, çevresel koşullar, yer kimliği, yere ve mekâna aidiyet duyma durumu, yaşanmış tecrübeler, mekânın ortak kullanımı, sosyal uyum, sosyal yardımlaşma, kutuplaşma, çatışma, örgütlenme, sembolik mekân kullanımı gibi değişkenlerin bireylerin kentsel dönüşüm algılarını belirlediği ve dönüştürdüğü düşünülmektedir. Kentsel dönüşüm alanlarında yaşayan hâkim grupların kenti

algılayışları ve kentsel dönüşüm algılarının birbirinden farklı olacağı ve Ballıkuyu bölgesinde, kentsel dönüşüm alan sınırı içerisinde olup birbirinden farklı sosyal dokulara sahip olan mahalleler arasında kent ve kentsel dönüşüm algılarının birbirlerinden ayrı olacağı öngörülmüştür.

Bu düşünceden hareketle, ilk hipotezde; hemşehrilik olgusu, yer kimliği, yere-mekâna aidiyet duyma durumu ve çevresel koşullar ile bireylerin söylemlerindeki kentsel dönüşüm algılarının belirlenmesi ve şekillenmesi arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Çünkü aynı mahallede yaşayan hemşehrilerin, hemşehri olmayanlara göre algı ve görüşlerinin söylemsel açıdan daha fazla benzerlik göstermesi beklenmektedir. Bireyler yere, mekâna bağlandıkça o mekân ile ilgili aidiyet duygusu oluştukça kentsel dönüşüm algılarının -söylem düzeyinde- değişmesi öngörülmektedir. Mekânın ortak kullanımı, yaşanmış ortak tecrübeler, aynı çevresel koşullara sahip olma durumlarının bireylerin söylemlerinde kentsel dönüşüm algılarının belirlenmesi ve şekillendirmesi beklenmektedir. Kişilerin fikir ve görüşlerinin alındığı anket ve görüşmelerde benzer sosyo-kültürel grupta olanların benzer kentsel dönüşüm algılarına sahip olduklarını ifade etmeleri öngörülmektedir.

İkinci hipotezde, Ballıkuyu bölgesinde yaşayanlar Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Balkanlar, İç Anadolu gibi çok farklı coğrafya ve kültürlerden gelmiş olsalar da sınıfsal açıdan benzer konumda oldukları düşünülmektedir. Ballıkuyu bölgesinde yaşayanlar ekonomik olarak benzer durumda, yani dezavantajlı kesimi oluşturmaktadırlar. Üst yapısal olarak farklılaşmakta ama alt yapısal olarak çok özdeşleşmişlerdir. Sosyalleşme, sanatsal ve törensel faaliyetler, algılar, toplumsal olaylara bakış açıları, âdetler, gelenek ve görenekler anlamında farklılaşmış olsalar da ekonomik ilişkiler bağlamında çok benzeşmiş yapılara sahip olmaları beklenmektedir. Aynı kültürlere, âdetlere, memleketlere bağlı olanlar söylemsel olarak aynı kentsel dönüşüm algılarına sahip olduklarını ifade etseler de uzlaşma sürecinde kendilerine teklif edilen konut sayısı, borç yükü gibi ekonomik yani alt yapısal durumlarına göre karar vermekte ve kentsel dönüşüm algılarını son raddede ekonomik durumları belirlemektedir.

Çalışmanın birinci bölümde, algı kavramı ve algıyı belirleyen etmenler, tutum ve davranışların oluşumunda algı, gecekondulu toplumu ve gecekonduda algıları belirleyen etmenler tartışılmıştır. Sosyolojide yapılan algı çalışmalarını incelediğimizde Sosyal Psikoloji alanının altında irdelendiği görülmektedir. Algıyı belirleyen etmenler konusunda Shaver G. Kelley (1977), Stuart Oskamp (1972), Donn Byrne (1964), Henri Tajfel (1969; 1978; 1979), Fritz Haider (1958), Robert Cialdini, Henrik Friman (1999), John W. Berry (1980; 1997; 2001; 2006) gibi

Sosyal Psikoloji alanındaki kuramcılardan ve Bourdieu (1977; 2004; 2006; 2007), Lefebvre (2004; 1995; 1991; 2014), Harvey (1985; 2003; 2012; 2014; 2013; 2016; 2012) gibi toplum ve kent bilimi alanındaki kuramcılardan yararlanılmıştır. Kuramsal çerçevenin ikinci bölümünde yer kimliği, kolektif kimlik, sosyal kimlik, kategorileştirme, kültürlenme teorileri bağlamında gecekonduda tutumları ve algıları belirleyen etmenler ve gecekonduda kent algısı ve dönüşümü tartışılmıştır.

İkinci bölümde, kent, kentlilik, kentsel dönüşüm kavramları irdelenerek kentsel dönüşümde uygulama şekilleri, Dünya’da, Türkiye’de ve İzmir’de kentsel dönüşüm algısı ve evrimi incelenmiş ve İzmir’de uygulanan Kentsel Dönüşüm Projeleri hakkında bilgi verilmiştir. İzmir’in kent ve kentsel dönüşüm sürecinin benzer ve farklı yönlerini ortaya koyabilmek amacıyla öncelikle Dünya’da ve Türkiye’de kent, kentlilik, kentsel dönüşüm kavramlarının tarihi geçmiş irdelenmiştir. Bu çalışmada Türkiye’nin en büyük kentlerinin başında gelen İzmir’in kentleşme süreci, kentsel dönüşümde uygulama şekilleri ve bu konuda yapılan çalışmalar, kentsel dönüşüm algısı ve evrimi incelenmiş ve İzmir’de uygulanan Kentsel Dönüşüm Projeleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü araştırma yönetiminin ortaya konulduğu bölümdür. Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Nicel araştırma için anket tekniği, nitel araştırma içinse gözlem ve derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu başlık içerisinde öncelikle araştırma modeli detaylı bir şekilde açıklanmış, daha sonra araştırmanın evreni ve örneklemini ile ilgili bilgi verilmiştir. Son olarak çalışmada araştırma alanı Ballıkuyu bölgesinin tarihi, genel ve mevcut durumu hakkında genel ve detaylı bilgiler verilmiştir. Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm Alanı içinde Akarcalı, Ballıkuyu, Kocakapı, Kosova ve Yeşildere mahalleleri olmak üzere beş mahalle bulunmaktadır. Bölgede genellikle alt gelir grubuna sahip kişiler yaşamaktadır. Bu alanda, ataerkil ve geniş aile yapısı hâkimdir. İmar açısından ele alındığında, daha çok mevcut daireye ruhsat almadan kat çıkılarak tüm ailenin bir arada yaşaması söz konusudur. İmara dayalı olarak yapılan çalışmalar üzerine, genellikle ilk katın tapulu, diğer katların ise kaçak olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal, kültürel, fiziksel donatı alanı konusunda en kötü durumda olan iki mahalle Kosova ve Yeşildere Mahalleleri’dir. Çok az sayıda donatı alanına sahip oldukları için burada yaşayanlar diğer mahalledeki donatı alanlarını kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Ballıkuyu bölgesi eğimli bir araziye sahip olduğu için ulaşım zor olmakta ve mahalle halkı çoğu zaman donatı alanlarına gidememektedir. Ballıkuyu bölgesinde, grup üyeleri kendi aralarında devamlı olarak iletişimde. İş konusunda, boş zaman etkinliklerinde, hemşehri derneği faaliyetlerinde, düğünlerde, doğumlarda, kutlamalarda, cenazelerde, taziyelerde, dini

ibadetlerde, dini sohbetlerde vs. hep bir aradadırlar ve birbirlerini maddi, manevi desteklemektedirler. Grup üyeleri arasında yaşanan iletişim sorunu ya da çıkar uyuşmazlığı konularında kilit bilgi vericiler devreye girmekte ve yaşanan sorun bu liderler aracılığıyla çözülmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümünde ise alan araştırmasının uygulama sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre, çalışma kapsamında gerçekleştirilmiş olan alan araştırmasının bulguları ortaya konmuş ve bu bulgular sosyolojik olarak analiz edilmiştir. Alan çalışmasında katılımcıların bir bölümüyle öncelikle anket, daha sonra kilit bilgi vericileriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara uygulanan anket formu kendi içerisinde dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik bilgilere yönelik sorular, ikinci bölümde katılımcıların Ballıkuyu algısı, üçüncü bölümde katılımcıların kent, kent yaşamı algısı ve dördüncü bölümde katılımcıların kentsel dönüşüm ile ilgili düşüncelerine ve algılarına yönelik sorular yer almaktadır.

Oluşturulan hipotezler ve alan çalışması sonucunda edinilen bulgular paralelinde sosyolojik analizler yapılmıştır. Bunlara göre; iş durumu ve gelir düzeyi durumu ile bireylerin kentsel dönüşüm algılarının belirlenmesi ve şekillenmesi arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. İş durumu ve gelir seviyesi iyi olanların iş durumu ve gelir seviyesi iyi olmayanlara göre kentsel dönüşüm algılarının daha olumlu olması beklenmektedir. Yapılan görüşmeler ve anket sonuçlarına göre, aylık geliri asgari ücret üzerinde olanların kentsel dönüşümüne diğerlerine göre daha olumlu baktıkları söylenebilir. Bu kesim, herhangi bir borçlanma durumunda ödeme yapmalarının daha rahat olacağını ifade etmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda asgari ücret altında aylık gelire sahip olanların kentsel dönüşümüne olumlu bakmalarının nedeni farklılaşabilmektedir. Dönüşüm sonrası daha kaliteli, daha iyi bir ev ya da mahallede yaşama hayali, katılımcıların dönüşüm sırasında ekonomik zorluk ile karşılaşabilme olasılığını göze aldıklarını ortaya çıkarmaktadır. Katılımcılar dönüşüm sırasında borçlanma durumu ile karşı karşıya kalırsa ve yıkılan konutunun yerine yapılacak olan yeni konutuna yerleşinceye kadar kirada oturma durumu karşısında katılımcıların çalışıyor olması kendisine önemli avantaj sağlayacaktır. Bu açıdan çalışma durumu arttıkça kentsel dönüşümüne olumlu bakma oranının artması normal ve beklenen bir sonuçtur. Ekonomik, yani alt yapısal olarak benzer durumda olan ve dezavantajlı kesimi oluşturan Ballıkuyu halkı dönüşüm sırasında borçlanma durumuyla karşı karşıya kalırsa iş durumu ve gelir düzeyi iyileştiği takdirde kentsel dönüşümüne olumlu bakma davranışı geliştirebilmektedir.

Dezavantajlı bir bölge olan Ballıkuyu'da çalışan kesim yüksek oranda erkeklerdir. Yapılan gözlemler, görüşmeler ve anketler neticesinde hemşehri

derneklerinde çoğunlukla erkek üyeleri görmekteyiz. Ailede karar alma sürecinde erkeğin sözü geçmektedir. Mahalle dışına erkekler daha fazla çıkmaktadır. Kadınların yaşamları ev, komşu ile çocuklarının okulları arasında sınırlı kalmıştır. Bu alanlar dışında herhangi bir davranış sergilemek isteyen kadın eşinden izin alma gereğini hissetmektedir. Ballıkuyu'da anket yapılan kadın bireylerin çalışma durumları toplumun cinsiyet algısına çarpıcı bir örnektir. Buna göre, kadının çalışma durumu erkeğe göre oldukça düşüktür. Anket yapılan 181 kadından sadece 11'i çalışmaktadır. 145 kadın ev hanımı olarak hayatını sürdürmekte ve çalışmayı düşünmemektedir. İçselleştirilmiş bu algı kadın ve erkek cinsiyetlerinin de habitusunu belirlemektedir. Zira kadın da erkek de bu durumun olağan ve olması gereken olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, Ballıkuyu'da kentsel dönüşüm ile ilgili yapılan uzlaşma görüşmelerine çoğunlukla erkek hak sahiplerinin geldiğini, nihai kararın ailenin erkek bireyleri tarafından verildiğini görmekteyiz.

Ballıkuyu bölgesinde yer alan mahalleler arasında gelir durumu ve istihdam konusunda farklılıklar olsa da bu bölge "çalışan yoksul"ları¹ barındırmaktadır. Bu kesim, her ne kadar çalışıyor olsa da temel gereksinimlerini karşılamakta zorlanan ve haliyle yoksulluk sınırında ya da altında yaşayan işgücünden oluşmaktadır. Yani bu bölgede yaşayanlar alt yapısal olarak benzerdir. Ballıkuyu bölgesinde yaşayan farklı gruplar, Ballıkuyu'ya başka yerlerden gelmelerine ve üst yapısal olarak farklılaşmalarına rağmen alt yapı olarak oldukça özdeşleşmişlerdir. Ballıkuyu bölgesinde yaşayan çok farklı gruplar alt yapı temelinde benzerdir; ayrı oldukları durumlar çok daha kültürel ve geleneksel, yani üst yapısalıdır.

Bireyler yere, mekâna bağlandıkça o mekân ile ilgili aidiyet duygusu oluştuğunda kentsel dönüşüme bakış açılarının, kentsel dönüşüm algılarının söylemsel düzeyde değişmesi beklenmektedir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan gelenlerin yoğunluklu olarak yaşadığı ve kısmen kapalı bir mahalle olan Kosova Mahallesi ve Yeşildere Mahalleleri ile Kocakapı, Akarcalı ve Ballıkuyu Mahallelerinde yaşayanların yer kimliği, yere aidiyeti, kenti algılayışı ve kentsel dönüşüm algıları birbirinden ayrıdır. Çevresel koşulların bireylerin düşüncelerine ve eylemlerine olan etkisi ile bireylerin kentsel dönüşüm algılarının belirlenmesi ve şekillenmesi arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Mekânın ortak kullanımı, yaşanmış ortak tecrübeler, aynı çevresel koşullara sahip olma durumlarının bireylerin kentsel dönüşüm algılarının belirlenmesi ve

¹Çalışan yoksulluğu kavramı kişilerin işgücü içindeki durumlarını temel alan bireysel düzey (individual level) ve yaşadıkları ailelerin gelir düzeyini temel alan kolektif düzey (collective level) analizlerini birleştirmektedir. Çalışan yoksulluğu bu bakımdan bireylerin harcanabilir net gelir açısından yoksul olmaları hali olarak tanımlanabilir (Ofloğlu ve Balcı, 2016: 67; Adaman ve Keyder, 2006: 6).

şekillendirmesi beklenmektedir. Terör olaylarının etkisiyle Doğu ve Güneydoğu'dan zorunlu göç edenler ve Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi sonucunda yerlerinden olanların Kosova ve Yeşildere Mahalleleri'ne yerleşmeleri neticesinde bu mahallelerde yaşayanlar ile Kocakapı, Akarcalı ve Ballıkuyu Mahallelerinde oturanlar arasında yaşanmış ortak tecrübeler, çevresel koşullar ve imkânlara sahip olma durumu farklı olduğu için bu mahallelerde yaşayanların kenti algılayışı ve kentsel dönüşüm algısı birbirinden farklıdır.

Ballıkuyu bölgesinde yapılan alan araştırmasına göre, oturduğu mahalleye göre kentsel dönüşüme bakış açısı arasındaki ilişki incelendiğinde, bölge halkı genel olarak kentsel dönüşüm hakkında olumlu düşünse de Kosova Mahallesi'ndeki katılımcılar arasında dönüşüme olumsuz bakanların sayısı daha fazladır. Ballıkuyu bölgesinde hizmetlerin, donatı alanlarının, ulaşımın en az olduğu; suç ve bağımlılık oranlarının ise en yüksek olduğu bölge Kosova Mahallesi'dir. Kosova Mahallesi, değişim ve dönüşüme en kapalı mahalledir. Fiziksel ve sosyal donatı alanlarına daha yakın, ekonomik anlamda daha iyi durumda olan, ulaşım imkânları daha gelişmiş diğer mahalleler kentsel dönüşüme daha olumlu bakarken, yaşanmış olumsuz ortak tecrübeler ve aynı olumsuz çevresel koşullar nedeniyle Kosova Mahallesi kentsel dönüşüme olumsuz bakmaktadır.

Görüşülen kişilerin çoğunluğu, mahallelerini eski, yıpranmış, alt yapı sorunları olan, bakımsız, sahihsiz olarak görmekte ve yapılan hizmetlerin yetersiz olduğunu ifade etmektedirler. Mahalleleri ile ilgili yaşadıkları en önemli sorunların başında güvenli olmaması, suç oranlarının yüksek olması gelmektedir. Ballıkuyu bölgesinde gündelik hayatı etkileyecek şekilde suç oranları ve suçun görülme ve karşılaşıma sıklığı yüksektir. Özellikle her yaş grubundan kadınlar sokağa çıkma konusunda tereddüt ettiklerini, çıkmak zorunda iseler de aile halkından bir yetişkin erkeğin kendilerine eşlik ettiğini belirtmişlerdir. Bunların dışında eğitim, sosyal, sportif tesislerin yetersizliği de vurgulanmaktadır. Aşağı mahalleler bu gibi sosyal donatılara daha yakın olmalarına rağmen, yukarı mahallerde eğitim, sosyal, kültürel ve sportif tesislerin çok yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Oldukça eğimli bir yapıya sahip olan Ballıkuyu bölgesinin en üst mahallesi olan Kosova Mahallesi'nden okul, aile sağlığı merkezi, park gibi donatılara ulaşım çok zordur. Özellikle yaşlılar, engelliler, hamileler ve çocuklar için yokuş çıkmak en büyük problemdir. Mahallenin içerisinde de bu tür sosyal donatıların olmaması mahalle sakinlerinde sosyalleşememe durumunu beraberinde getirerek zamanla daha da kapalı bir mahalle haline gelmesine neden olmuştur.

Katılımcılar Ballıkuyu ile ilgili birçok olumsuz algıya sahip olmalarına rağmen uzun süredir bu bölgede yaşamaları, alışkanlık, mecburiyet, çevreye

aşına olma durumu, akrabalarıyla, hemşehrileriyle beraber yaşama durumu nedeniyle Ballıkuyu'ya geldiklerinde kendilerini evlerine gelmiş gibi hissettiklerini ve bölgeye aidiyet duygusu duyduklarını ifade etmişlerdir. Çevreyle olan aşinalık, alışkanlıklar, evde geçirilen yıllar, yaşanan olayların biriktirdiği anılar ve çevrede kurulan güçlü sosyal ilişkiler kişilerde o ev ve mahalleye karşı derin bağlar oluşturmakta etkilidir. Özellikle yer bağımlılığı (place dependence) olanlarda, yani belli bir yere bağlanarak başka bir çevrede yaşamak isteği ve kapasitesi olmayanlarda ve ihtiyaçların yalnız o çevrede karşılanabilmesi durumunda yere duyulan aidiyet duygusu derinleşmektedir. Alt sosyo-ekonomik gruplarda yer bağımlılığına yatkınlık söz konusudur. Komşularla kurulan paylaşımcı ilişkiler o çevreyle olan duygusal ilişkileri güçlendirmekte, evlerin bahçesinin olması memnuniyeti arttırmakta, sokağa açılan bahçeler komşuluk ilişkilerini güçlendirmektedir (Erman, 2016: 62).

Bireyler yere, mekâna bağlandıkça o mekân ile ilgili aidiyet duygusu oluştuğunda kentsel dönüşüme bakış açılarının, kentsel dönüşüm algılarının değişmesi beklenmektedir. Kentsel dönüşüm alan sınırında bulunan beş mahallede de göçmenler, Romanlar, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Marmara bölgelerinden gelenler arasında yer kimliği, yere ve mekâna aidiyet duygusu oluşmuştur. Bu kesimlerin en az 30 yıldan fazla süredir aynı mahallede yaşıyor olması, ekonomik durumlarının başka bir yerde yaşamalarına imkân tanımaması, alışkanlıklar, akraba ilişkileri ve hemşehrilerle bir arada yaşama durumu yer aidiyeti kurmalarını sağlamıştır. Doğu ve Güneydoğu kökenlilerin de hemşehrilik esasına dayanan bir birliktelik ve düzen oluşturmaları, kendi hemşehrilerini koruyan ve kollayan, kendi kültürlerini Ballıkuyu bölgesinde yerleştirmeye ve yaşatmaya çalışan bir davranış sergilemeleri ve eski yapıya karşı yeni bir yer kimliği henüz oluşmasa da yere bağlılık yaşamaktalar ve yer kimliği oluşturma çabası görülmektedir. Bu nedenle eski yapının temsilcileri eski alışkanlıkları ve düzenlerine özlem duydukları ve eskisi gibi kent olanaklarından faydalanmak istedikleri için kentsel dönüşüme olumlu bakmakta ve bir an önce dönüşümün gerçekleşip eski düzenlerine kavuşacaklarını düşünmektedirler. Dönüşümden sonraki yeni düzende doğu ve güneydoğu kökenlilerle bir arada yaşamak istememektedirler. Doğu ve Güneydoğulular arasında yer kimliği tam oluşmadığından bir kısmı kentsel dönüşüme olumlu bakarken bir kısmı tamamen olumsuz düşünmektedir.

Hemşehrilik, göç sürecinde göç edilecek yeri seçmekten, barınacak mekân ve çalışacak iş bulmaya kadar her alanda karşılaşılabilen birincil sayılan ilişkiler türüdür. Aynı coğrafi yere ait olmaktan doğan karşılıklı güven, hemşehrilik ilişkilerinin temelidir (Narlı, 1999: 176-184; Kurdoğlu, 2004: 45-50). Ballıkuyu'da da böyle bir hemşehrilik algısı vardır. Bu algı bireylerin kolektif birliktelik ve

dayanışma temelinde bazı durumlarda ön plana çıkabilmektedir. Göçmen nüfus hem bölgede uyum içinde yaşama hem de ekonomik, sosyal açıdan daha iyi olma konusunda birbirini desteklemektedir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu kökenliler de birbirlerini her konuda desteklemede ve bölgeye sonradan yerleşmelerine rağmen kendi gelenek, göreneklerini ve yaşam kültürlerini devam ettirmektedirler. Bu konuda özellikle önemli bir çoğunluğa sahip Balkan göçmeni nüfusla çatışmaktadırlar. Diğer bölgelerden gelenler ve Romanlar Göçmenlerle uyum içerisindedir ve onlar da Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenlilere önyargılı davranmaktadırlar. Bu çatışan iki grup kentsel dönüşüm sonrasında komşu olmayı, bir arada yaşamayı istememektedirler.

Hemşehrilik olgusuyla bireylerin kentsel dönüşüm algılarının belirlenmesi ve şekillenmesi arasında ilişki olduğu düşünülmektedir. Hemşehrilerin, hemşehri olmayanlara göre algılarının ve görüşlerinin daha fazla benzerlik göstermesi beklenmektedir. Ballıkuyu Kentsel Dönüşüm alan sınırında yaşayan hâkim gruplar olan göçmenler ile Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan göç edenlerin kenti algılayışı ve kentsel dönüşüm algıları birbirinden farklıdır. İki hâkim grubun kendi grup içi değerlendirmeleri ise benzerdir. Ballıkuyu bölgesinde; göçmenler, Romanlar, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Marmara, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden göç yoluyla gelenler kendi içlerinde hemşehrilik temelinde ayrı bir yapı oluşturmuşlar ve birbirlerini her konuda desteklemekte, ortak hareket etmektedirler. Bununla birlikte göçmenler, Romanlar, İç Anadolu, Ege, Akdeniz bölgelerinden göç yoluyla gelenler özellikle Doğu ve Güneydoğu kökenlilere karşı kendi aralarında bir konsensüs oluşturmuşlardır. Bu ortak hareket etme davranışı hemşehrilerin kentsel dönüşümüne karşı tutum ve davranışlarını da etkilemektedir. Buna göre; kentsel dönüşüm ile ilgili herhangi bir gelişme karşısında hemşehriler, uygulayıcıya karşı birlik olabilmekte ve tek bir dil oluşturabilmektedirler.

Ballıkuyu bölgesinde, Göçmenlerin İzmir'de doğan çocukları ya da torunları ve Romanlar memleketleri sorulduğunda "İzmir" cevabı verirken, Doğu ve Güneydoğu kökenliler İzmir'de doğmuş olanlar dâhil geldikleri yerin ismini vermektedirler. Kültürlenme kuramına göre; göçmenler, Romanlar, Ege, İç Anadolu, Marmara, Akdeniz Bölgelerinden gelenler asimilasyon ve bütünleşme stratejisini² (yani bireyler kendi kültürel kimliklerini sürdürmek yerine başat

² "Kültürlenme stratejisi" kavramı (Berry, 1997), "kültürlenme tutumları" (Berry, 1980) kavramının (acculturationattitudes) genişletilmiş biçimidir. Kültürlenme stratejileri iki bileşenden oluşmaktadır: günlük kültürlerarası karşılaşmalarda gelişen tutumlar ve davranışlar; bir diğer deyişle tercihler ve gerçek pratikleri içermektedir. Başat ve azınlık gruplar için bu stratejiler farklı isimler almaktadır (Berry, 1997; 2001; 2006). Azınlık grupların gözünden bakıldığında, söz edilen iki yaklaşımın kesişiminden dört kültürlenme stratejisi ortaya çıkar. Bu stratejiler aşağıda sırasıyla: asimilasyon

kültürle ilişki kurmayı tercih etmektedir ya da bireyler açısından hem kendi kültürel kimliklerini sürdürmek hem de başat grupla etkileşime geçmek benzer öneme sahiptir) benimserken, Doğu ve Güneydoğu kökenliler ayrılma ve marjinalleşme stratejisini (yani bireyler kendi kültürel kimliklerini sürdürmeye önem verirken başat grupla etkileşime geçmekten kaçınıyorlardır ya da birey açısından hem kültürel sürekliliği sağlamaya yönelik hem de başat grupla kültürel etkileşime geçmeye yönelik isteklilik düzeyi düşüktür) benimsemişlerdir. Özellikle Kosova ve Yeşildere Mahalleleri sakinleri diğer mahallere ve başat gruplara karşı kapalı bir yaşam sürdürmek istediklerinden ayrılma (özellikle Yeşildere) ve marjinalleşme (özellikle Kosova) stratejisini benimsediklerini söyleyebiliriz.

Ballıkuyu'da yaşama nedenleri sorusuna verilen cevapları incelerken yapılan görüşme ve gözlemlerde her ne kadar hemşehriliğin bölgede hala çok önemli olduğu görülse de katılımcıların Ballıkuyu'da yaşama nedenlerini sıralarken hemşehriliğin cevaplarda geri plana atılma nedeni olarak bu kavramın aslında üst yapısal olduğu ve burada yaşayanların alt yapı temelinde benzer kaderi yaşadıkları, hepsinin aynı sınıfsal yapıda olduğunu söyleyebiliriz. Görüşmecilerin verdiği cevaplarda bildiği bir çevrede yaşamak, aile ve çocuklarla birlikte yaşamak, ev ya da arsa sahibi olmak seçenekleri hemşehrilikten daha önce tercih edilmiştir. Aile ve çocuklarla beraber yaşama sayesinde haneye ortak gelirin girmesi, ihtiyaç durumunda aile üyelerinin birbirine destek olması ve ev sahibi olma sebebiyle kira ödememe durumu ekonomik kaygılardan ötürü tercih edilmiştir. Hipoteze göre, Ballıkuyu bölgesinde yaşayanlar Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Balkanlar, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu gibi çok farklı coğrafyalar ve kültürlere sahip olsa da sınıfsal olarak aynıdır. Ekonomik olarak benzer durumda, yani dezavantajlı kesimi oluşturmaktadırlar. Üst yapısal olarak farklılaşmakta ama alt yapı olarak çok özdeşleşmişlerdir. Hemşehrilik, sosyalleşme, kültür ve gelenekler, algılar, toplumsal olaylara bakış açıları anlamında farklılaşmış olsalar da ekonomik ilişkiler bağlamında çok benzeşmiş yapılara sahip olmaları beklenmektedir. Ballıkuyu bölgesinde yaşayan çok farklı gruplar alt yapı temelinde benzerdir; ayrı oldukları durumlar daha çok hemşehrilik temelli ve yöresel, yani üst yapısalıdır.

Mahalle sakinleri çok uzun süredir bu alanda ikamet ettikleri için hemşehrilik olgusu artık ikinci plana atılmış gibi gözükse de yapılan görüşmeler ve gözlemlere göre, bu bölgede bir üst yapı kurumu olan hemşehrilik tamamen önemsiz bir konumda değildir ve bireylerin algılarını oluşturmada etkili

stratejisi (assimilation), ayrılma stratejisi (separation), bütünleşme stratejisi (integration), marjinalleşme stratejisi'dir (marginalization).

olabilmektedir. Mahallede hemşehrilik duygusu ile pekişmiş, birbirleri ile iktidar çatışması içerisinde olan birçok karşıt grup da bulunmaktadır. Göçmenler, Romanlar ve Doğu-Güneydoğu Bölgeleri dışındaki bölgelerden gelenler ile Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinden gelenler arasında iktidar çatışması sürmekte ve her iki grup da kendi yaşam tarzlarına uygun bir Ballıkuyu istemektedir. Göçmenler bölgede daha önce kendi hâkimiyetleri varken, bu hâkimiyeti Doğu ve Güneydoğu'dan gelenlere bırakmak istememektedirler. Doğu ve Güneydoğulu bireyler 1990'lı yıllardan itibaren gelen yoğun göçün etkisi ve ailedeki çocuk sayısının diğer gruplara göre fazla olması nedeniyle hem sayıca artmışlar hem de geldikleri yerin kültürünü, yaşayışını genellikle olduğu gibi korumuşlar ve sürdürmüşlerdir. Kültür farklılığı, yaşanan terör olaylarının etkisiyle Göçmenlerin yer aldığı grubun Doğu ve Güneydoğululara karşı geliştirdiği olumsuz önyargılar, bölgede suç oranlarının geçmişe göre artması, güvensizlik nedeniyle insanların hava karardıktan sonra dışarı çıkmak istememesi ve ailelerin çocuklarının yalnız başlarına dışarıda dolaşmalarına izin vermemeleri, Doğu ve Güneydoğuluların adlarının yasa dışı işlerle anılması nedenleriyle iki grup arasında iktidar çatışması sürmektedir. Yeri geldiğinde hemşehrilik birbirlerini diğer hemşehri gruplarına karşı korumaktadır. Hemşehrilik anlayışı eylemsel anlamda bazı durumlarda devam edebilmektedir.

Yapılan alan araştırması sonucunda bölgede yaşayanların çoğunluğu kentsel dönüşüme olumlu bakmasına rağmen uzlaşma görüşmelerinde uygulayıcılar tarafından kendilerine az konut teklif edilmesi, teklif edilen konutların küçük olması, borçlandırılmaları nedeniyle sözleşmeyi imzalamamışlar ve projenin yapılmamasını istemişlerdir. Hipoteze göre, Ballıkuyu bölgesinde yaşayanlar Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Balkanlar, İç Anadolu gibi çok farklı coğrafya ve kültürlerden gelmiş olsalar da sınıfsal açıdan benzer konumdadırlar. Ballıkuyu bölgesinde yaşayanlar ekonomik olarak benzer durumda, yani dezavantajlı kesimi oluşturmaktadırlar. Üst yapısal olarak farklılaşmakta ama alt yapısal olarak çok özdeşleşmişlerdir. Aynı kültürlere, âdetlere, memleketlere bağlı olanlar söylemsel olarak aynı kentsel dönüşüm algılarına sahip olduklarını ifade etseler de uzlaşma sürecinde kendilerine teklif edilen konut sayısı, borç yükü gibi ekonomik yani alt yapısal durumlarına göre karar vermekte ve kentsel dönüşüm algılarını son raddede ekonomik durumları belirlemektedir.

Sonuç olarak; genellikle kentsel dönüşümün fiziksel ve ekonomik boyutuna vurgu yapılmakta ve uygulamalar bu temelde ilerlemektedir. Literatürde -özellikle sosyal bilimler literatüründe- kentsel dönüşüm ile ilgili çalışmaların çeşitlendirilmesi ve artırılması, kentsel dönüşümün sosyal ve kültürel boyutuna

daha fazla vurgu yapılması gerekmektedir. Yapılan teorik çalışmaların yanı sıra uygulamalı çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekliliği düşünülmektedir.

Her kentsel dönüşüm proje alanı farklı dinamiklere, farklı sosyo-kültürel ve farklı sosyo-ekonomik yapılara sahiptir. Uygulayıcılar tarafından bölgenin yapısı ve dinamikleri dikkate alınarak projeler tasarlanmalı ve hayata geçirilmelidir. Her bölgede o bölgenin dinamiklerine uygun farklı kentsel dönüşüm projeleri uygulanmalıdır. Bunun için de bölgenin sosyal, ekonomik, kültürel yapı analizi detaylıca tespit edilmelidir.

Algıların şekillenmesi ve değişmesi sürecinde “güven duygusu” önemlidir. Kentsel dönüşüm proje alanlarında yaşayanların projeye ve projeyi uygulayanlara güven duyması kentsel dönüşüm algılarını olumlu yönde etkilemektedir. Bu yüzden kentsel dönüşüm uygulayıcılarının öncelikle kentsel dönüşümden etkilenenlerin güvenlerini kazanmaları önemlidir.

Kentsel dönüşüm ekonomik, sosyal ve kültürel birçok etki ve değişimi beraberinde getirmektedir. Bu yüzden kentsel dönüşüm uygulaması öncesi, sırası ve sonrasında alan araştırmaları ile analizler yapılmalı, süreç takip edilmeli ve sosyal dönüşüm boyutu önemsenmelidir. Proje öncesi alanda tespitler yapılarak, kentsel dönüşümden etkilenenlerin detaylı analizi yapılmalı, projeden etkilenenler dönüşüm sürecine aktif bir şekilde dâhil edilmeli ve mevcut sosyal ve kültürel yapıya uygun projeler tasarlanmalıdır. Dönüşüm sırasında projeden etkilenenlerin dönüşüm sürecini nasıl karşıladıkları, ne tür sorunlar yaşadıkları araştırmalı ve süreç yine takip edilmelidir. Dönüşüm sonrasında ise gerçekleşen değişim ve dönüşümün bireyler üzerindeki etkisi araştırmalı, bireylerin yeni düzeni ne kadar içselleştirdiği ve yeni düzene uyum sağlayıp sağlayamadıkları irdelenmeli, sağlamama durumu söz konusuysa bunun nedenleri araştırmalı ve çözümler getirilmelidir.

Çalışma sonucunda, Türkiye’de kentsel dönüşümün sığ ve kısıtlı bir alanda tartışılmakta olduğu, sadece ekonomik ve fiziksel dönüşüm olarak algılandığı; fakat aslında kentsel dönüşümün çok geniş bir yelpazeye sahip olduğu ve dünyada birçok farklı uygulama şekilleri bulunduğu görülmektedir. Kentsel dönüşüm ekonomik, sosyal, psikolojik, tarihsel birçok sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, dönüşüm uygulanırken tercih edilecek yöntem ve uygulayıcıların konu üzerindeki hassasiyetleri toplumsal ilişkiler ve toplum huzuru açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, eğer kentsel dönüşüm konusuna hassasiyetle yaklaşırsa ve dönüşümden etkilenen tüm aktörler sürece dâhil edilebilir ve ortak konsensüsle bir neticeye varılabilirse çok büyük başarılarla ulaşabilirken; bunun tam tersi olduğunda, yani katılımın

olmadığı, uygulayıcıların “ben yaptım, oldu” anlayışıyla hareket etmesi halinde birçok olumsuz toplumsal sonuçlar doğurabilmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Kaynakça

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). “Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma”, Avrupa Komisyonunun Çalışma, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Dairesi Raporu.
- Berry, J. W. (1980). “Social and Cultural Change”, In H.C. Triandis & R. Brislin (Eds.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 5. Social. (211-279). Boston: Allyn & Bacon.
- Berry, J. W. (1997). “Immigration, Acculturation And Adaptation” *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5–68.
- Berry, J. W. (2001). “A psychology of immigratio”, *Journal of Social Issues*, 57, 615631.
- Berry, J. W. (2006). “Contexts of Acculturation”, In Sam D.L & Berry J.W. (Eds.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology (27-42)*, Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1977). “The Outline of a Theory of Practice”, Cambridge University Press, Cambridge, U.K.
- Bourdieu, P., (2004). “Distinction, A Social Critique of Judgements of Taste”, Routledge and Kegan, Londra.
- Bourdieu, P. (2006). “Pratik Nedenler”, çev: Hülya Uğur Tanrıöver, Hil Yayın, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2007). “Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste”, Harvard University Press
- Bourdieu, P. ve Wacquant, J. D. (2007). “Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar”, çev: Nazlı Ökten, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Byrne, D. (1964). “Interpersonal Attraction toward Negroes”, *SAGE Journals*.
- Erman, Tahire (2016). “Mış Gibi Site”, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Friman, H., (1999). “Perception Warfare: A Perspective for the Future”, Discussion paper, The Swedish National Defence College, Department of Operational Studies, Stockholm, ss. 1-9.
- Haider, F. (1958). “The Psychology of Interpersonal Relation”, Wiley Companyinc, New York.
- Harvey, D. (1985), “The Urbanisation Of Capital”, Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Harvey, D. (2003). “Sosyal Adalet ve Şehir”, Çev: Mehmet Moralı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, David. (2012). “*Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri*”, Çev: Sungur Savran, Sel Yayıncılık, İstanbul.

- Harvey, David. (2014). "Seventeen Contradiction Sand The End Of Capitalism", Oxford UniversityPress, New York.
- Harvey, D. (2013). "Asi Şehirler", çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2016). "Kent Deneyimi", Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Harvey, D. (2012). "Sermayenin Mekânları Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru", (Çev. Başak Kıcırcı, Deniz Koç, Kıvanç Tanrıyar ve Seda Yüksel), Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Kurdoğlu, A. (1989). "Toplumsal Değişme Sürecinde Hemşehrilik Dernekleri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kurdoğlu, A. (2004). "Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset-Keçiören Örneği", İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Lefebvre, H. (2004). Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life. London: A&C Black.
- Lefebvre, H. (1995). "The Production Of Space", Çev.: Donald Nicholson Smith, Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, H. (1991). "The Production of Space", Blackwell Publishers, Oxford.
- Lefebvre, Henri (2014). "Mekânın Üretimi", Çev: Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Narlı, N. (1999). "Türkiye'de Hemşehri Derneklerinin Siyasete Katılması ve Demokratikleşme Sürecine etkileri: Bursa Örneği", Yeni Türkiye, Yıl:5, S.29, Eylül-Ekim.
- Ofloğlu, G. ve Balcı, A. İ. (2016). "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Çalışan Yoksullar", Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 11, ss: 56 – 75.
- Oskamp, S. (1972). "Social Perception in Social Psychology in The Seventies", S. L. Wrihtsman (Eds), Wods Worth Publishing Company Inc, California.
- Shaver, G. Kelley (1977), "Principles of Social Psychology", Wirthroppublishersinc.
- Tajfel, H. (1969). "Social And Cultural Factors in Perception" in Handbook of Social Psychology, G. Lidzeyand E. Aranson (Eds), Addison Wesley Company Inc, Massachusetts.
- Tajfel, H. (1978). "Differentiation Between in The Social Psychology of Intergroup Relations", Academic Press, London.
- Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). "An Integrative Theory of Inter Group Conflict"., W. Austin ve S. Worchel (kitap) The Social Psychology of Intergroup Relations. Brooks/Cole